

REPERTORIUL LOCALITĂȚILOR CU DESCOPERIRI PĂLEOLITICE DIN TRANSILVANIA (III)*

42. MOIECIU, c. jud. Brașov, PEȘTERA DIN VALEA COACĂZII

Peștera se găsește într-un masiv calcaros, la SE de Bran, în hotarul comun al satelor Moieciu, Măgura și Șirnea. Este orientată spre S. Pentru prima dată a fost cercetată superficial în anul 1934 de către A. Prox. Acesta a distins prin cele două secțiuni trasate, șase nivele, dintre care stratul nr. 3 l-a atribuit aluviului, mai precis neoliticului, iar stratul nr. 5, care a dat trei lame de jasp și două așchii de silex în asociație cu dinți de urși de peșteră, paleoliticului. Fauna descoperită constă din oase de urs, hienă, vulpe, lup, capră alpină, cerb.

În 1958 colectivul condus de către C. S. Nicolăescu-Plopșor a continuat cercetarea, dar nu a ajuns la patul peșterii nici după ce a atins adâncimea de 2,80 m. A fost dovedită existența în peșteră a unui strat mousterian final, atestat prin patru așchii. Nivelul aurignacian este atestat printr-un fragment de lamă. Lista de faună descrisă lacunar de către Prox este completată cu *Felis leo*, *Ursus arctos* și multe rozătoare la intrarea peșterii. Cercetările nu pot fi considerate ca încheiate, deoarece stratigrafia nu este clarificată nici pînă astăzi și nici patul peșterii nu a fost atins.

E. A. Bielz, în *JSKV*, 4, 1884, p. 23—24, nr. 18 (probabil la acest punct se referă); A. Prox, în *Mitteilungen BSM*, 3, 1938, nr. 1—2, p. 73—76; M. Roska, în *ErdRep*, p. 221, nr. 30; C. S. Nicolăescu-Plopșor, în *SCIV*, 7, 1956, nr. 1—2, p. 14; Cronică, în *SCIV*, 10, 1959, nr. 1, p. 145; Cronică, în *Dacia*, 3, 1959, p. 587; C. S. Nicolăescu-Plopșor, în *Materiale*, 7, 1961, p. 18—19; Al. Păunescu, în *SCIV*, 17, 1966, nr. 2, p. 319; L. Roșu, în *RevMuz*, 6, 1969, nr. 5, p. 402; M. Brudiu, în *PalMoldova*, p. 37; M. Bleahu etc. în *PeșteriRom*, p. 38; Fl. Mogoșanu, în *PalBanat*, p. 116.

43. MONEASA, com., jud. Arad, PEȘTERA HOANCA COULUI

Peștera Hoanca Coului pentru prima dată a fost cercetată de către Gy. Czárán. În anul 1925 M. Roska a efectuat un sondaj cu care ocazie a descoperit sub un strat eneolitic câteva „unelte” care, pe baza tipologiei, au fost atribuite mousterianului. Tot aici a găsit și oase de *Ursus spelaeus*. Materialele descoperite au ajuns în Colecția Palatului Culturii din Arad.

În peștera de la *Piatra cu Lapte*, din apropiere, nu au fost găsite decît oase de *Ursus spelaeus*, *Canis lupus* sp. și *Hyaena spelaea*. Din cele trei peșteri de la *Piatra Mare* nu se cunosc decît urme eneolitice.

M. Roska, în *Dacia*, 2, 1925, p. 404; idem, în *Ösrégészeti*, p. 327, 329; idem, în *B—H*, 14—15, 1927, p. 22, 84; idem, în *ArchOlt*, 8, 1929, nr. 43—44, p. 349; idem, în *AIGR*, 14, 1931, p. 101, 102, 118, 123, 125; I. Nestor, în 22 *BerRGK*, 1933, p. 41; O. Kadić, în *MKFIE*, 30, 1934, nr. 1, p. 16, 121; C. Ș. Nicolăescu-Plopșor, în *Dacia*, 5—6, 1938, p. 50, 73 (scrie greșit P. Hoanca Boului în loc de Hoanca Coului); M. Roska, în *FolArch*, 1—2, 1939, p. 4, 5; idem, în *ErdRep*, p. 173, nr. 165, p. 318; J. Tulogdy, în *Közl*, 2, 1942, nr. 2, p. 5; C. S. Nicolăescu-Plopșor, în *ProblAntr*, 2, 1956, p. 76; Fl. Dudaș, în *RevMuz*, 7, 1970, nr. 4, p. 355.

44. MOREȘTI, com., jud. Mureș

La „Podei”, K. Horedt a descoperit trei unelte litice patinate, de aspect gravetian. Este vorba de un gratoar carenat pe lamă microlitică, un vîrf retușat bifacial, avînd urme de uzură, și de o așchie neretușată.

* Partea I a apărut în *ActaMN*, XIV, 1977, iar partea a II-a în *ActaMN*, XV, 1978.

K. Horedt, în *Contribuții*, p. 50; idem, în *Grabungen in einer vor- und frühgeschichtlichen Siedlung in Siebenbürgen*, Bukarest, 1979, p. 20.

NĂDAȘEL, com. Gîrbău, jud. Cluj

I. Ferenczi scrie că din apropierea bisericii ortodoxe de la Nădășel s-ar cunoaște descoperiri „sigure de tip aurignacian-răsăritean”. Cele spuse se bazează pe o afirmație a lui M. Roska, care însă nu pomenește decît de piese de hidro-cuarțit nedatate și de ceramică din epoca bronzului, găsite toate lîngă fosta biserică greco-catolică.

În literatura de specialitate mai veche, unele descoperiri paleolitice de la Rădașja figurează ca fiind de la Nădășel.

M. Roska, în *ErdRep*, p. 153—154, nr. 48; I. Ferenczi, în *GhidCluj*, p. 41 (Vezi și Rădașja).

45. NANDRU, sat, c. Peștișu Mic, jud. Hunedoara, PEȘTERA CURATĂ DE LA ~

Tot complexul de peșteri, săpat într-un pînten de calcare cristaline din zonă, se situează în zona carstică a Munților Poiana Ruscăi. Peștera se găsește în masivul Dealul Peșterii, lîngă sat, în dreapta pîrului Valea Roatei (sau Petac), la o altitudine de cca. 300 m. Are vedere spre N, are două culoare de intrare care se întîlnesc într-o „sală” avînd dimensiunile de cca. 17×9 m.

Încă la mijlocul secolului trecut s-a făcut remarcată importanța arheologică a peșterii (vezi *Ackner*). În literatură peștera are mai multe denumiri: „peștera din Dealul Peșterii”, „Peștera Nandru” (Zs. Torma, *ErdMúz*, 6, 1879, nr. 7, p. 198), „Peștera mare din Dealul Peșterii” (G. Téglás, *TK*, 12, 1880, nr. 132, p. 310), „Peștera Balaurilor” (G. Téglás, *OTÉ*, vol. 19, 22, 1897, p. 24), „Peștera de Jos” (J. Mallász, *DolgSzeged*, 9—10, 1934, nr. 1—2, p. 7, — extras), „Peștera Mare” și „Peștera Curată” (C. S. Nicolăescu-Plopșor, *Materiala*, 3, 1957, p. 29).

În 1876 Zs. Torma a cercetat zona peșterii, iar în 1877 și 1879 a efectuat unele săpături în culoarul mare de intrare și în partea dorsală a sălii mari. Conform afirmațiilor ei, straturile erau deja răvășite. În 1877 au fost descoperite fragmente ceramice romane și din epoca bronzului, urme de arsură, așchii atipice de jasp, fragmente de oase de om și de faună recentă, ceramică neolitică și o „unealtă” de corn de *Cervus megaceros*. O altă „unealtă” de acest fel a fost găsită în 1880 de către G. Téglás, dar mai tîrziu M. Roska a afirmat despre această piesă că nu are urme de prelucrare. În 1879, în urma săpăturilor reluate în colaborare cu G. Téglás, au fost descoperite, în sala mare a peșterii, cîteva morminte eneolitice, dar și un mormînt recent, de acum cca. 200 de ani, ceea ce arată că straturile au fost de mai multe ori deranjate. G. Téglás a cercetat în apropiere și alte 11 puncte (vezi *Nandru — Peștera Spurcată*, în ac. lucrare). În P. Curată a lărgit secțiunile, dar n-a reușit să dea o descriere stratigrafică adecvată. El a publicat o listă faunistică eterogenă, cuprinzînd specii cuaternare și recente, vîrfuri, topoare și răzuitoare de piatră. Materialul a fost atribuit neoliticului, cu mențiunea că oasele cuaternare au ajuns incidental în peșteră, astfel coarnele de *Cervus megaceros* ar fi fost adunate de omul neolitic ca materie primă pentru unelte. A fost combătută ideea Zs. Torma care a susținut că oasele cuaternare datează și o parte a materialului arheologic (unelte de piatră, ceramică etc.). Văzînd incertitudinea, citeodată chiar neseriozitatea acestor observații, M. Roska a intenționat să efectueze aici cercetări de verificare în 1910. Pînă la urmă n-a început lucrările, explicîndu-se prin faptul că exploratorii de guano au răvășit și în mare parte au distrus depunerile peșterii.

În 1932 a reluat cercetările J. Mallász. A constatat și el că „aluvii este cărat afară, iar diluviul mai zace ici-colo, doar în pete...”, dar a atribuit — în parte exagerat — distrugerea straturilor în exclusivitate cercetătorilor anteriori. Găsînd totuși o mică porțiune nesăpată, Mallász efectuează un mic sondaj, dînd de urme de vetre și de un răzuitor moustierian. M. Roska în *ErdRep*, p. 200, greșește cînd afirmă că J. Mallász a găsit în peșteră „un vîrf moustierian din jasp și două vîrfuri din solutreanul mijlociu”. Aceasta este interpretarea deformată a materialului descoperit de către Mallász în *Peștera de Sus*, care se pare că este identică cu *Peștera Spurcată*. De fapt cele două vîrfuri „solutreene” sînt acele două importante unelte bifaciale foliacee considerate mai tîrziu și ca szeletiene, care l-au îndemnat pe C. S. Nicolăescu-Plopșor să reia aici cercetările în 1955 și 1956.

Colectivul condus de către C. S. Nicolăescu-Plopșor s-a străduit să stabilească în primul rând succesiunea stratigrafică a peșterii, ceea ce în prima campanie n-a reușit. În campania din 1956 în sfârșit a fost atins patul peșterii în adâncime de cca. 5 m, fiind trasată o secțiune de la gură pînă la fundul peșterii. Stabilirea succesiunii stratigrafice a fost îngreunată de faptul că o pană de gheață a deplasat conținutul locuirilor mousteriene, prin trierea mecanică a carbonatului de calciu. Direct pe patul de stîncă se așterne un strat moustertian gros de 0,80—1,60 m, împărțit pe baza depunerilor în două nivele. În nivelul inferior domină așchiile, virfurile, răzuitoarele în formă de „D” confecționate din cuarț. În nivelul superior domină uneltele din silex. S-a găsit aici și un virf mic triunghiular, lucrat bifacial. Peste un strat steril relativ subțire urmează un al doilea strat moustertian, gros de 1—1,80 m. Industria litică este aceeași: virfuri de mină, răzuitoare, așchii atipice. Fauna acestor straturi constă din *Ursus spelaeus*, *Canis lupus foss.*, *Vulpes vulpes*, *Hyaena spelaea*, *Equus caballus fossilis* și diverse păsări. În cursul campaniei din 1955 au mai fost atestați *Cervus megaceros* și *Rhinoceros antiquitatis*. După un steril de 1,20—1,40 m, bogat în faună cuaternară de climă rece, urmează stratul postpaleolitic aparținând culturilor Criș, Coțofeni, primei epoci a fierului și evului mediu.

Conform aprecierii lui C. S. Nicolăescu-Plopșor, stratul superior moustertian din această peșteră este contemporan cu interstadiul W1—W2. Într-o lucrare mai recentă același autor afirmă că viețuirea moustertiană din peșteră s-a desfășurat în timpul stadiului W1, interstadiului W1—W2, atingînd chiar începuturile stadiului W2 (*Dacia*, 5, 1961, p. 14—15). Conform cercetărilor lui M. Cîrciumaru, peștera a fost locuită și în interstadiul W2—W3 (*SCIV*, 24, 1973, nr. 2, p. 200).

J. Ackner, în *MCC*, 1, 1856, nr. 6, p. 94; C. Gooss, în *AVSLNF*, 14, 1877, nr. 1, p. 615—617; A. Koch, în *ErdMúz*, 4, 1877, nr. 8, p. 134; G. Téglás, în *DFÉ*, 1876—1877, p. 26—27; Zs. Torma, în *ErdMúz*, 6, 1879, nr. 10, p. 310—311; G. Téglás, în *TK*, 12, 1880, nr. 132, p. 303—315; Zs. Torma, în *ErdMúz*, 7, 1880, nr. 6, p. 153—167; idem, în *HTRTE*, 1, 1880, p. 5—51; G. Téglás, în *ArchErt*, 2, 1883, p. 107—111; E. A. Bielz, în *JSKV*, 4, 1884, p. 43—45, nr. 43; A. Koch, în *OTTE*, 8, 11, 1886, p. 24; G. Téglás, în *OTTE*, 8, 11, 1886, p. 191; idem, în *HTRTE*, 5, 1889, p. 63; idem, în *OTTE*, 9, 22, 1897, p. 23—27; idem, în *HTRTE*, 12, 1901, nr. 1, p. 14, 20; M. Roska, în *Dolg*, 3, 1912, p. 34 (extras); idem, în *Dolg*, 6, 1915, p. 7; idem, în *Ösrégészet*, p. 303, nota nr. 2; St. Gaál, în *PMJH*, 3—4, 1928, p. 106, nota nr. 2; H. Schroller, în *VF*, 8, 1933, p. 79; J. Mallász, în *DolgSzeged*, 9—10, 1934, nr. 1—2, p. 7—11, 13—14 (extras); O. Kadič, în *MKFIÉ*, 30, 1934, nr. 1, p. 14, 119; J. Hillerbrand, în *24/25 BerRGK*, 1937, p. 17; M. Roska, în *A Torma Zsófia gyűjtemény*, Kolozsvár, 1941, p. 15, 19, 20—24; idem, în *ErdRep*, p. 200—201, nr. 97, p. 318—319; C. S. Nicolăescu-Plopșor, în *ProblAntr*, 1, 1954, p. 59; idem, în *SCIV*, 7, 1956, nr. 1—2, p. 14, 15, 21, 26, 28; idem, în *Dacia*, 1, 1957, p. 42, 45, 47; idem, în *Materiale*, 3, 1957, p. 29—40; Cronică, în *SCIV*, 8, 1957, nr. 1—4, p. 354; Cronică, în *Dacia*, 1, 1957, p. 337; C. S. Nicolăescu-Plopșor, în *Materiale*, 5, 1959, p. 22—29; idem, în *IstRom*, p. 13; idem, în *SCIV*, 12, 1961, nr. 1, p. 71; idem, în *ArchAustr*, 1962, nr. 31, p. 74, 80; L. Roșu, în *FVL*, 1963, nr. 6, p. 123—125; E. Condurachi, în *Dacia*, 8, 1964, p. 7; M. Bitiri, în *SCIV*, 16, 1965, nr. 1, p. 13; idem, în *SCIV*, 16, 1965, nr. 3, p. 433, 434; D. Jánossy, în *Vertebrata Hungarica*, 7, 1965, nr. 1—2, p. 102—116; Al. Păunescu, în *Dacia*, 9, 1965, p. 19; H. Müller-Karpe, în *Vorgeschichte*, p. 83, 360, pl. 273; L. Roșu, în *Actes du VIIe Congrès Int. des Sc. Préhist. et Protohist.*, Prague, 1966 (1970), p. 267; idem, în *RevMuz*, 3, 1966, nr. 6, p. 481; C. S. Nicolăescu-Plopșor, în *Dacia*, 10, 1966, p. 20; L. Roșu, în *RevMuz*, 4, 1967, nr. 6, p. 516; idem, în *RevMuz*, 6, 1969, nr. 5, p. 401, 402, 404; M. Bitiri, în *RevMuz*, 7, 1970, nr. 4, p. 295; Al. Păunescu, în *Evoluția*, p. 16, 113, 232 etc.; M. Bitiri, în *Dacia*, 15, 1971, p. 20, 21; idem, în *StudComSM*, 1972, p. 38, 39; M. Cîrciumaru, în *SCIV*, 24, 1973, nr. 2, p. 183—190, 194—200; E. Condurachi etc., în *HartaArhRom*, p. 8, harta nr. 2; Redacția SCIVA, în *SCIVA*, 25, 1974, nr. 3, p. 336; M. Cîrciumaru, în *SCIVA*, 25, 1974, nr. 3, p. 356; T. Jurcsák, în *Nymphaea*, 2, 1974, p. 174, 176; M. Gábori, *PalMoyen*, p. 92, 203, 234 (vezi și hărțile); B. Jungbert, în *ActaMN*, 14, 1977, p. 5, 8; idem, în *ActaMN*, 14, 1977, p. 662, 663; Fl. Mogoșanu, în *PalBanat*, p. 131, 132.

46. NANDRU, com. Peștișul Mic, jud. Hunedoara, PEȘTERA SPURCATA DE LA ~

Această peșteră se află la cca. 180 m spre NE de Peștera Curată, la o altitudine de 305 m. Are o încăpere centrală, care la stînga, spre fund, se prelungește cu o galerie îngustă care cîndva avea o ieșire proprie, dar astăzi e astupată aproape în întregime.

Contrar afirmațiilor lui J. Mallász (*DolgSzeded*, 9—10, 1934, p. 8, 13), preluate și de C. S. Nicolăescu-Plopșor, în această peșteră n-au efectuat săpături nici Zs. Toma și nici G. Téglás, cel puțin din publicațiile acestora nu reiese așa ceva. De aceea este neîntemeiată afirmația acestor autori, care, neștiind probabil că localnicii din sat explorau sistematic depunerile bogate în guano ale peșterii, au atribuit distrugerea straturilor aluviale în exclusivitate înaintașilor lor. G. Téglás a cercetat în zonă în total 12 puncte: 5 peșteri și 7 încăperi în stîncă, dar săpături arheologice nu au fost efectuate decît în *Peștera Mare*, adică *P. Curată* și „*Peștera nr. IX* din Dealul Pietricele, situată vis-à-vis de *Dealul Peșterii*”, pe celălalt mal al apei. Sondajele din celelalte puncte aveau doar scopul să stabilească existența unor straturi de cultură (vezi Zs. Torma, în *ErdMúz*, 7, 1880, nr. 6, p. 164—165; G. Téglás, în *TK*, 12, 1880, nr. 132, p. 306—307, 310). Peșterile din zonă ar trebui identificate din nou pe teren, deoarece nici cercetările mai recente n-au rezolvat această problemă, astfel, de exemplu, nu știm care din cele 12 puncte amintite de G. Téglás este, dacă este, identic cu *P. Spurcată*. În 1932 J. Mallász a efectuat cercetări în „*Peștera de Sus*”. C. S. Nicolăescu-Plopșor a considerat, mai târziu, că este vorba despre *P. Spurcată*, spunînd că ar fi găsit pînă și urmele săpăturii lui Mallász. Pînă la verificarea din nou pe teren a acestor puncte trebuie să acceptăm aceste interpretări ca fiind valabile, cu toate că felul cum localizează Mallász *P. Spurcată* (*op. cit.*, p. 8) nu ne convinge că este sigur vorba despre „*Peștera de Sus*”.

Mallász a descoperit deci în „*Peștera de Sus*” un vîrf de mîină bifacial, mousterian. Tot aici a găsit și acele două vestite unelte bifaciale foliacee, una din oțel și alta din cuarț, care au fost atribuite solutreanului. A stabilit în această peșteră o „stratigrafie” care a fost, pe bună dreptate, primită cu rezerve în lumea științifică: locuirea ar începe în pliocen, reprezentat prin eolite, denumite de el ca „*nandorite*”, și continuă cu paleoliticul inferior, mijlociu, superior (aurignacian, solutrean și magdalenian) și terminînd cu azilianul conceput ca o cultură neolitică.

C. S. Nicolăescu-Plopșor a început cercetarea Peșterii Spurcate în 1955. Scopul urmărit era să se stabilească procesul de apariție al szeletianului în mousterianul final, pornind de la cele două unelte foliacee descoperite de către Mallász. Stratul postpaleolitic l-au găsit intru totul răvășit, totuși au putut fi determinate urmele amestecate ale culturilor Criș și Coțofeni, precum și feudale. În acest strat au mai fost descoperite, pe lîngă urme răzlețe de faună cuaternară, și un răzuitor de silex mousterian și o așchie de silex. Sub un strat steril s-a ajuns la nivelul paleolitic superior, în care au fost descoperite, la adîncime de 0,75 m și, respectiv, 1,08 m, două „*vîrfuri de lance*”, foliacee, bifaciale, de tip szeletian, confecționate din cuarț alb-gălbui, asemănătoare celor descoperite de către J. Mallász. Fauna stratului constă din *Ursus spelaeus*, *Canis lupus*, *Hyaena spelaea*. În compania din 1956 s-a ajuns în adîncime de 2,25 m, pînă la patul de stîncă. În adîncime de cca. 1 m s-a identificat un strat de cultură gros de 0,20 m, considerat atunci ca fiind szeletian. Au fost descoperite doar așchii atipice și un vîrf de mîină tipic mousterian. Lista de faună s-a completat cu diverse specii de rozătoare și păsări. C. S. Nicolăescu-Plopșor a datat locuirea paleolitică a peșterii în W1—W2. Conform recentelor cercetări ale lui M. Cîrciumaru, „omul mousterian” găsește condiții prielnice de locuit în această peșteră la începutul stadiului W3 (?) (*SCIV*, 24, 1973, nr. 2, p. 200).

J. Mallász, în *DolgSzeded*, 9—10, 1934, nr. 1—2, p. 7—11, 13—14; M. Roska, în *ErdRep*, p. 200, 318, 319; C. S. Nicolăescu-Plopșor, în *ProblAntr*, 1, 1954, p. 59; idem, în *SCIV*, 7, 1956, nr. 1—2, p. 14, 15, 21, 26, 28; idem, în *Dacia*, 1, 1957, p. 41, 42, 49; idem și colab., în *Materiale*, 3, 1957, p. 29—32, 35—37; Cronică, în *SCIV*, 8, 1957, nr. 1—4, p. 354; Cronică, în *Dacia*, 1, 1957, p. 357; C. S. Nicolăescu-Plopșor, în *Materiale*, 5, 1959, p. 22—29; idem, în *ArchAustr*, 1962, nr. 31, p. 74, 80, 82, 84; M. Bitiri, în *SCIV*, 16, 1965, nr. 1, p. 13; idem, în *SCIV*, 16, 1965, nr. 3, p. 433, 434; Al. Păunescu, în *Dacia*, 9, 1965, p. 19; L. Roșu, în *RevMuz*, 4, 1967, nr. 6, p. 516; idem, în *RevMuz*, 6, 1969, nr. 5, p. 402, 403, 404; M. Bitiri, în *RevMuz*, 7, 1970, nr. 4, p. 295; Al. Păunescu, în *Evoluția*, p. 15, 113, 232 etc.; M. Bitiri, în *Dacia*, 15,

1971, p. 20, 21; idem, în *StudComSM*, 1972, p. 38, 39; M. Cîrciumaru, în *SCIV*, 24, 1973, nr. 2, p. 183—190, 194—200; idem, în *SCIV*, 25, 1974, nr. 3, p. 356; E. Condu-rachi etc., în *HartaArhRom*, harta nr. 2; M. Brudiu, în *PalMoldovei*, p. 39; Redacția SCIVA, în *SCIVA*, 25, 1974, nr. 3, p. 336; M. Bleahu etc., în *PeșteriRom*, p. 38; M. Găbori, în *PalMoyen*, p. 92, 202, 234 (vezi și hărțile); B. Jungbert, în *ActaMN*, 14, 1977, p. 2, 3, 5, 6, 8—9.

47. OCNA SIBIULUI, oraș, jud. Sibiu

La punctul *Dealul lui Ion Greavu*, pe o terasă pleistocenă din dreapta pîruii Vișa, în strat corelat cu W2—W3, L. Roșu a găsit în 1960 patru unelte. Piesele au apărut la o adîncime de 0,40—0,80 m. Una din unelte este un vîrf triunghiular din gresie, iar celelalte trei sînt răzuitoare din cuarțit. Descoperirea a fost atribuită moustertianului foarte întîrziat.

L. Roșu, în *FVL*, 1963, nr. 6, p. 123—127; Al. Păunescu, în *Dacia*, 9, 1965, p. 20; L. Roșu, în *RevMuz*, 3, 1966, nr. 6, p. 481, 483; idem, în *RevMuz*, 4, 1967, nr. 6, p. 515—517; idem, în *RevMuz*, 6, 1969, nr. 5, p. 402, 404; Al. Păunescu, în *Evoluția*, p. 16, 232; L. Roșu, în *Actes du VIIe Cgr. Int. des Sc. Préhist. et Protohist.*, Prague, 1966 (1970), p. 265—269; E. Condu-rachi etc., în *HartaArhRom*, harta nr. 2.

48. OHABA PONOR, com. Pui, jud. Hunedoara, PEȘTERA DE LA ~

Peștera se găsește la SE de sat în masivul *Bordul Mare*, fiind lungă de 19 m și avînd vederea spre S. Este săpată în calcare jurasice, la o altitudine absolută decca. 650 m.

Importanța arheologică a peșterii a fost remarcată pentru prima dată în 1918 de către J. Mallász. Acesta, împreună cu M. Roska, a început în 1923 săpături în zona intrării peșterii și pe terasa din fața ei. În 1924 a vizitat peștera și H. Breuil. Săpăturile au scos la lumină unelte litice atribuite moustertianului și aurignacianului inferior. Roska a presupus la intrarea peșterii existența unui atelier de cioplit unelte, moustertian (*Dacia*, 1, 1924, p. 310). În 1925 Roska a continuat săpăturile împreună cu I. Moldovan. La intrarea peșterii, în adîncime de 4 m, a fost atins patul de stîncă al peșterii. S-a stabilit succesiunea stratigrafică care, în mare, a rămas valabilă și astăzi (*Dacia*, 2, 1925, p. 409—411). În stratul postpaleolitic gros de 0,30 m au apărut urme romane, eneolitice și neolitice. Sub acest nivel urmează un strat aurignacian inferior, gros de 0,40 m, avînd așchii de silex, un străpungător de os și răzuitoare de tip moustertian din cuarțit. Inventarul celor patru straturi mousteriene care se află sub locuirea aurignaciană cuprinde răzuitoare, toporașe uni- și bifaciale, lame masive și grosolane lucrate și așchii lamelare, unele retușate. Ca materie primă predomină cuarțitul, dar e frecvent și silexul. Unelte din os sînt lucrate în aceeași tehnică ca și piatra. În primele publicații Roska numerează straturile de sus în jos. În acest sens a stabilit că al doilea strat moustertian constituie locuirea cea mai abundentă. Se pare că și atelierul din fața peșterii a funcționat în această fază. Fauna acestui strat atribuit moustertianului mijlociu cuprinde oase de *Ursus spelaeus*, *Equus caballus foss.*, *Canis lupus sp.*, *Hyaena spelaea*, *Rhinoceros tichorhinus* și alte specii nedeterminate. Al patrulea strat moustertian (primul în timp) în cursul acestor prime săpături nu a dat material arheologic. Tot în 1925 s-a săpat și porțiunea celei de a doua intrări a peșterii. Sub stratul postpaleolitic gros de 0,80 m, avînd material eneolitic, a apărut un strat gros de 0,70 m, avînd așchii, lame și răzuitoare mousteriene. Săpătura s-a oprit la acest nivel. La vest de Bordul Mare, la un punct neprecizat, s-a găsit un răzuitor moustertian din cuarțit. Au mai fost cercetate peștera din masivul învechinat *Piatra lui Cocolbe* și *Peștera din Pîriul Găurii*. Sondajele efectuate aici nu au dat decît ceramică eneolitică, dar nu au fost adîncite pînă la patul de stîncă. Sondajul din peștera de la *Piatra Potenii* n-a dat decît cîteva oase cu eventuale urme de prelucrare. Săpăturile din 1926 și 1927 nu au dus la noi descoperiri mai de seamă. Paleontologul I. Gaál a vizitat săpăturile pentru prima dată în 1923. În 1928, în urma celei de-a doua vizite, s-a angajat să prelucreze materialul faunistic. Aprofundatul său studiu se axează pe fauna cuaternară, iar considerațiile arheologice urmăresc publicațiile lui Roska. În privința faunei, Gaál a ajuns la alte concluzii decît Roska și a publicat o vastă listă faunistică, cu cîteva specii care nu au fost determinate aici pînă la ora aceea (*PMJH*, 3—4, 1928, p. 76 sqq.). Al patrulea strat de sus în jos, deci al treilea strat paleolitic și al doilea nivel moust-

rian (1,50—2,50 m) a dat urme fosilizate de *Homo primigenius Schwalbe* (*Homo primigenius neanderthalensis*). Este vorba despre prima falangă a celui de-al doilea deget al piciorului drept al unui om, găsit în 1923 sau 1924 de către J. Maliász și publicat de către I. Gaál în 1928 (*op. cit.*).

M. Roska a continuat săpăturile și în 1928, tot în porțiunea gurii peșterii. Acum au apărut unelte mousteriene și în stratul cel mai de jos (3,10—3,90 m), care până acum părea a fi steril. În al doilea strat (de sus în jos) s-a găsit o vatră clădită din lespezi de piatră. Determinarea materialului faunistic descoperit în această campanie Roska o atribuie lui Gaál (*AIGR*, 1931, 14, p. 93, nota nr. 1, p. 94), totuși remarcăm că determinările faunistice citate de Roska în publicațiile lui nu sînt identice cu cele ale lui Gaál (*op. cit.*).

În anul 1938 C. S. Nicolăescu-Plopșor a cuprins într-un tabel rezultatele paleontologice și arheologice ale cercetărilor din această peșteră, pînă la stadiul de atunci al cercetărilor. Autorul, la acea dată, nu a săpat aici și nici nu a văzut materialul decît în publicații, pe care însă, în mai multe privințe, le-a interpretat superficial. După ce pune pe tabel stratigrafia stabilită de către M. Roska (un strat postpaleolitic, unul din pal. superior — aurignacian inferior și patru straturi mousteriene, numerotate din sus în jos), ia datele lui Gaál (*op. cit.*) și corelează grupul de faună stabilit de acesta pentru primul strat diluvial (pleistocen), deci pentru stratul aurignacian, cu aluviul (holocen) împreună cu cîteva specii recente. Din această cauză greșește și numerotarea straturilor, cînd nivelului aurignacian de pe tabelul lui îi atribuie materialul primului nivel mousterian (Gaál: al doilea strat diluvial), iar primului strat mousterian de pe tabelul lui, fauna celui de-al doilea strat mousterian real (Gaál: al treilea strat diluvial). A doua greșeală a tabelului este că autorul, neînțelegînd studiul lui Gaál, conține lista de faună totalizatoare, în care acesta cuprinde toate speciile din toate straturile descoperite în peșteră, ca fiind descrierea faunei celui de-al doilea strat mousterian. Iar pentru că știa că în al doilea strat mousterian a fost găsit și materialul paleoantropologic, a trecut urmele de „*Homo primigenius Schwalbe*“ și în acest strat, după ce le-a mai trecut odată și în primul strat mousterian din tabelul propriu (al doilea strat mousterian real). Stratul nr. IV din tabelul lui C. S. Nicolăescu-Plopșor, care este al treilea strat mousterian la el, la sfîrșit este identic cu al treilea strat mousterian al lui Gaál și, totodată, cu al cincilea strat dintre toate. Urmînd stratigrafia lui Roska, C. S. Nicolăescu-Plopșor distinge și al șaselea strat, care este al patrulea material aparținînd mousterianului. Considerăm inutilă reproducerea aici a listelor de faună discutate; pentru tabelul lui C. S. Nicolăescu-Plopșor vezi *Dacia*, 5—6, 1938, p. 74—75. M. Roska a mai săpat în peșteră și în 1929, conform schițelor stratigrafice publicate, axîndu-se pe zona pantei conului de umplere de la gura peșterii, fără a pătrunde în interior, unde straturile încep a se orizontaliza (*Közl*, 3, 1943, p. 47—61). Roska se menține pe vechea sa poziție, și anume că industria litică mousteriană aparține fazei mijlocii a acestei culturi, iar fauna este dintr-o fază climatică caldă. A început o polemică între specialiști, unii susținînd, pe bună dreptate, că materialul aparține mousterianului final, cu o faună de climă rece (vezi în bibl. M. Mottl, E. Györfy, O. Kadić, C. S. Nicolăescu-Plopșor etc.).

Are o importanță deosebită descoperirea, în 1929, a altor două piese paleoantropologice aparținînd lui „*Homo primigenius neanderthalensis Schwalbe*“, atribuire contestată mai tîrziu. Este vorba de prima falangă a degetului arătător de la o mînă stîngă umană și tot o falangă a unui deget inelar, descoperite și acestea în stratul al patrulea, adică al treilea strat paleolitic și, totodată, al doilea strat mousterian (de sus în jos). În fauna aceluiași strat, cu ocazia publicării materialului în 1943, I. Gaál a identificat 21 de specii de animale cuaternare, unele din ele fiind determinate pentru prima dată în această peșteră, față de săpăturile și publicațiile precedente (*Közl*, 3, 1943, p. 1—46). Este ciudat că M. Roska, în lucrările sale mai noi, nu a preluat aceste considerații și determinări faunistice ale lui Gaál, ci revine la „proprile liste“ publicate pentru prima dată în 1925 și apoi în 1931 (vezi bibl.).

În 1954 a preluat cercetarea peșterii colectivul condus de către C. S. Nicolăescu-Plopșor. S-a săpat o secțiune de la intrarea peșterii pînă în fundul ei, avînd dimensiunile de 20 × 2 m, fără însă să se ajungă cu săpătura pînă la patul de stîncă. Au fost delimitate în profil 11 nivele, din care 5 sterile și șase de cultură. S-a reconfirmat succesiunea unui strat postpaleolitic, unuia din paleoliticul superior și a patru nivele mousteriene. Fauna a fost determinată ca fiind de climă rece, iar materialul litic a fost atribuit mousterianului final. După ce C. S. Nico-

lăescu-Ploșor își exprimă părerea că cele trei falange de om descrise de I. Gaál au fost prea grăbit atribuite *omului neanderthalian* (SCIV, 7, 1956, nr. 1, p. 30), D. Nicolăescu-Ploșor reconsideră acest material ca aparținând lui *Homo sapiens fossilis* (vezi bibl.). În 1954 au fost studiate, pentru a fi cercetate în viitor, *Peștera de la Seci și Peștera din Piriul Găurii*, sondate de către Roska.

Săpăturile au fost continuate și în 1955. Primul strat de cultură (numerotat de jos în sus!), gros de 0,15—0,25 m, arată că mousterienii s-au așezat de-a dreptul pe stînca vie, urmele viețuirii concentrându-se mai mult pe terasa din fața peșterii. În 1954 s-au găsit aici așchii și un toporaș bifacial plat de cuarțit, un vîrf de mîină de silex etc. În studiile mai noi nu se mai ia cunoștință de determinările faunistice mai vechi ale lui Gaál. C. S. Nicolăescu-Ploșor amintește din acest strat, în urma campaniilor din 1954 și 1955 oase de „mamut, rinocer păros, urs de peșteră, lup, vulpe și capră”. Mai tirziu, A. Bolomey a completat această enumerare cu *Equus caballus fossilis*. După un steril gros de 0,25 m urmează al doilea nivel mousterian, gros de 0,10—0,15 m. Aici au apărut două vîrfuri de mîină mousteriene și o așchie lată din silex. Ca faună predomină *Equus caballus fossilis* și *Ursus spelaeus* Blum. În 1954 au mai fost determinate și resturi de „lup și vulpe”. Nivelurile I și II se deosebesc stratigrafic numai spre gura peșterii, ele alcătuind, în porțiunea intrării secundare a peșterii, un singur strat gros de cca. 1 m. Aici pare să fi funcționat un atelier de cioplit unelte. Fauna constă din *Elephas primigenius* Blum., *Rhinoceros antiquitatis*, *Equus caballus foss. Cuv.*, *Hyaena spelaea Goldf.*, *Ursus spelaeus* Blum. (1955). După un steril gros de 0,25—0,70 m urmează al treilea nivel mousterian, gros de 1—1,20—1,50 m, care, în fundul peșterii, se așterne chiar pe stînca vie. Aceasta este cea mai intensă locuire a peșterii, care a dat și vetre și urmele paleoantropologice amintite anterior. În cadrul acestui strat au fost delimitate în 1954 5 subniveluri. În primul subnivel al celui de-al treilea strat mousterian a apărut o vatră patrulateră și una circulară neregulată, ambele fiind construite din bolovani suprapuși. Printre uneltele descoperite predomină virfurile și răzuitoarele, dar apar și lame, așchii, nuclee, percutoare etc. Subnivelurile II, III și IV ale acestui nivel au fost intens locuite și ele, provenind de aici așchii, vîrfuri, răzuitoare atipice și multe deșeuri. Ultimul subnivel a dat material mult mai sărăcăcios. În urma săpăturilor din 1955 au fost publicate, ca provenind din acest strat, resturi de *Rhinoceros antiquitatis* Blum., *Equus caballus foss. Cuv.*, *Equus asinus L.*, *Bison priscus* Boj., *Hyaena spelaea Goldf.*, *Canis lupus spelaeus Goldf.*, *Canis vulpes foss.* În 1954 s-a semnalat și mamutul. Urmează un steril gros de cca. 1 m, în care a fost găsit un schelet de urs. Al patrulea strat mousterian, gros de 0,16—0,24 m, a fost observat mai mult spre gura peșterii, unde acesta se împarte chiar în două subniveluri. Au apărut aici cîteva așchii de silex și cuarțit cu tendința de despicare lamelară. În 1954 au fost determinate aici oase de „urs de peșteră, cerb, lup, vulpe și pisică”, iar în 1955 și „hienă și mamut”. Peste un steril gros de 0,15—0,30 m urmează o locuire sporadică, groasă de 0,10—0,35 m, avînd o singură vatră și materiale litice ce pot fi atribuite aurignacianului: lame și așchii. Fauna semnalată în 1954 este „ursul de peșteră, vulpea, pisica și boul (?)”, iar în 1955 „hiena și mamutul”, cu mențiunea că aceste oase ar putea proveni și din straturile inferioare. Urmează sigiliul cuaternarului, gros de 0,08—0,10 m. În stratul postpaleolitic au apărut urmele amestecate ale culturilor Criș și Coțofeni, precum și ceramică și o fibulă din epoca dacică.

Conform rezultatelor lui M. Cîrciumaru, obținute în urma unor analize aprofundate a oscilațiilor paleoclimatologice, locuirea mousteriană a peșterii începe în partea finală a stadiului glaciatic W1 și continuă, cu unele mici întreruperi, tot timpul interstadiului W1—W2, suprapune întregul stadiu W2, ca și interstadiul următor W2—W3.

C. Gooss, în *AVSL, NF*, 13, 1876, nr. 3, p. 413; E. A. Bielz, în *JSKV*, 4, 1884, p. 35—36, nr. 30; idem, în *JSKV*, 5, 1885, p. 37, nr. 30; M. Roska, în *PMJH*, 1, 1924, nr. 1—2, p. 11; idem, în *Dacia*, 1, 1924, p. 299, 310, 311; idem, în *Dacia*, 2, 1925, p. 407—411, 413, 414, 415, 416; idem, în *BSSC*, 2, 1925, nr. 2, p. 184; H. Breuil, în *BSSC*, 2, 1925, nr. 2, p. 215; M. Roska, în *Ösrégészlet*, p. 319, 322, 326—328, 330; idem, în *B—H*, 14—15, 1927, p. 22, 84; I. Gaál, în *PMJH*, 3—4, 1928, p. 61—112; M. Roska, în *ArhOlt*, 8, 1929, nr. 43—44, p. 349, 350, 351; idem, în *ACMIT*, 1, 1929, p. 189, 190; O. Kadić, în *AMTF*, 2, 1930, nr. 8, p. 6; M. Roska, în *AIGR*, 14, 1931, p. 79, 89, 91—94, 97; idem, în *AIGR*, p. 101, 102, 117, 118, 120, 124, 125, 126; H. Schroller, în *SiebViert*, 55, 1932, p. 133; I. Nestor, în *BerRGK*, 1933, p. 13, 16—17, 19; M. Roska, în *Dacia*, 3—4, 1932, p. 12, 13—15, 16, 17; H. Schroller, în *VF*, 8, 1933, p. 79; O.

Kadić, în *MKFIE*, 30, 1934, nr. 1, p. 15, 120, 130, 131, 145; J. Mallász, în *DolgSzege*, 9—10, 1934, nr. 1—2, p. 3, 4, 12; E. Patte, în *BSPF*, 1934, p. 378—383 (lucrarea ne-a fost inaccessibilă); M. Mottl, în *Festschrift zum 60. Geburtstag von prof. Dr. Embrik Strand*, vol. 2, Riga, 1936—1937, p. 80; N. N. Moroşan, în *AIGR*, 19, 1938, p. 143; C. S. Nicolăescu-Plopşor, în *Dacia*, 5—6, 1938, p. 43, 50, 73—75, 76, 85, 86, 94; M. Roska, în *FoArch*, 1—2, 1939, p. 1, 3; Fr. Rainer — I. Simionescu, în *AAR(MSS)*, ser. III, 17, 1942, nr. 12, p. 2; M. Roska, în *ErdRep*, p. 229—231, nr. 67, p. 318, 319; J. Tulogy, în *Közl*, 2, 1942, nr. 2, p. 5; I. Gaál, în *Közl*, 3, 1943, p. 1—46; M. Roska, în *Közl*, 3, 1943, p. 47—61; C. S. Nicolăescu-Plopşor, în *ProblAntr*, 1, 1954, p. 59, 66, 67; idem, în *ProblAntr*, 1, 1954, p. 76, 81; idem, în *SCIV*, 6, 1955, nr. 1—2, p. 129—140; idem, în *SCIV*, 6, 1955, nr. 3—4, p. 391, 394, 395; idem, în *SCIV*, 7, 1956, nr. 1—2, p. 14, 15, 16, 17, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 28, 30, 33; M. Roska, în *ArchÉrt*, 1956, p. 166; C. S. Nicolăescu-Plopşor, în *Dacia*, 1, 1957, p. 41, 42, 45, 46, 47, 57; idem, în *Materiale*, 3, 1957, p. 41—49; idem, în *IstRom*, p. 10, 14, 15, 20, 24; M. Bitiri, în *SCIV*, 12, 1961, nr. 1, p. 7, 8, 9; C. S. Nicolăescu-Plopşor, în *ArchAustr*, 1962, nr. 31, p. 74, 80, 81, 82, 85; L. Roşu, în *FVL*, 1963, nr. 6, p. 123, 125, 126, 127; M. Bitiri, în *SCIV*, 15, 1964, nr. 2, p. 172; Em. Condurachi, în *Dacia*, 8, 1964, p. 7; D. Nicolăescu-Plopşor, în *Actes du VIIe Cgr. Int. des Sciences Antr. et d'Ethnologie*, Moscova, vol. III, 1964, p. 381—386; M. Bitiri, în *SCIV*, 16, 1965, nr. 1, p. 11; idem, în *SCIV*, 16, 1965, nr. 3, p. 433; idem, în *Dacia*, 9, 1965, p. 41; Al. Păunescu, în *Dacia*, 9, 1965, p. 19, 21; H. Müller-Karpe, în *Vorgeschichte*, p. 83, 84, 86, 330, 360 şi p. 273; C. S. Nicolăescu-Plopşor etc., în *Dacia*, 10, 1966, p. 20, 22; L. Roşu, în *RevMuz*, 3, 1966, nr. 6, p. 482; idem, în *RevMuz*, 4, 1967, nr. 6, p. 515, 516; idem, în *RevMuz*, 6, 1969, nr. 5, p. 401, 402, 403, 404, 405; Al. Păunescu, în *Evoluţia*, p. 16, 18, 112—113, 232 etc.; L. Roşu, în *Actes du VIIe Cgr. Int. des Sciences Préhist. et Protéhist.*, Praga, (1966), 1970, p. 266, 267; M. Bitiri, în *RevMuz*, 7, 1970, nr. 4, p. 295; V. Chirica, în *MemAnt*, 2, 1970, p. 9, 12; M. Bitiri, în *Dacia*, 15, 1971, p. 20, 21; idem, în *StudComSM*, 1972, p. 38, 39; E. Condurachi etc., în *HartaArhRom*, p. 8, Harta nr. 2; M. Cîrciumaru, în *SCIV*, 24, 1973, nr. 2, p. 183, 186, 190—200; idem, în *SCIV*, 25, 1974, nr. 3, p. 351, 356; Redacţia SCIVA, în *SCIVA*, 25, 1974, nr. 3, p. 336; M. Brudiu, în *PalMoldovei*, p. 37, 39; M. Cîrciumaru, în *SCIVA*, 26, 1975, nr. 1, p. 13; L. Bánesz, în *SlovArch*, 24, 1976, nr. 1, p. 8; M. Bleahu etc., în *PeşteriRom*, p. 37, 38, 285, 286; M. Găbori, în *PalMoyen*, p. 92, 93, 94, 95, 203, 234 (vezi hărţile), p. 262; B. Jungbert, în *ActaMN*, 14, 1977, p. 5, 6, 8; idem, în *ActaMN*, 14, 1977, p. 662; Şt. Milcă, în *RevMuz*, 47, 1978, nr. 1, p. 81; Fl. Mogoşanu, în *PalBanat*, p. 116, 131, 132.

ONCEASA, Peştera, vezi la Budureasa.

ORADEA, or., jud. Bihor.

Intr-un punct aflat pe terasa Crişului Repede, pe teritoriul fabricii de cărămidă din oraş, cu ocazia îndiguirii râului după inundaţia din 1970, a fost adunat parţial, din pământul mişcat de buldozere, şi parţial din profilul rămas deschis al râului, un material litic de aspect paleolitic. Este vorba de 40 aşchii atipice, dar cu urme de aşchiere, din care 32 sînt dintr-un silix slab, 2 din cuarţ, iar restul din roci mai moi.

I. Emödi, în *Lucrări Ştiinţifice*, Seria B, Istorie, Institut. de Învăţămînt Sup. Oradea, 1977, p. 5—7.

49. ORAŞUL NOU, com., jud. Satu Mare, punctele BOSORCANI, VII

În 1969, M. Bitiri a descoperit în raza comunei, în punctul Bosorcani, mai multe unelte paleolitice: nuclee, lame, aşchii, gratoare etc. Tipologia uneltelor indică o fază tîrzie a gravetianului din Oaş, apropiată în primul rînd de cel de la Boineşti.

Pe o pantă numită Vii, situată în partea de SE a satului, M. Bitiri a descoperit la suprafaţă trei bulgări nucleari (doi din opal şi unul din tuf vulcanic), un burin şi multe aşchii. Depunerile sînt foarte subţiri, iar săpături nu au putut fi efectuate. Uneltele atestă o fază culturală gravetiană.

M. Bitiri, în *SCIV*, 18, 1967, nr. 4, p. 640; idem, în *SCIV*, 20, 1969, nr. 4, p. 517, 525; Cronică, în *SCIV*, 21, 1970, nr. 3, p. 493; Cronică, în *Dacia*, 14, 1970, p. 431; M. Bitiri, în *PalOaş*, p. 58—60 etc.

OŢELU ROŞU, or., jud. Caraş-Severin.

În marginea oraşului a fost găsit de către Traian Popescu un gratoar de silex ce poate fi şi din paleoliticul superior.

R. Petrovsky, în *Banatica*, 4, 1977, p. 447.

50. PESCARI, com., jud. Caraş-Severin, PEȘTERA GAURA LIVODIȚEI de la ~

V. Boroneanț a descoperit în 1972 în această peșteră un nivel de locuire atribuit mousterianului, suprapus de o locuire din epoca fierului, cultura Basarabi, iar în straturile superioare au apărut urme de locuire medievale.

Cronică, în *Dacia*, 17, 1973, p. 384; R. Petrovsky, în *Banatica*, 4, 1977, p. 448.

51. PEȘTERA, sat component al com. suburbane Aștileu, or. Aleșd, jud. Bihor, PEȘTERA IGRIȚA de la ~

Peștera Igrita (sau Igreț, cum zic localnicii) se găsește în apropierea satului Peștera, pe malul stîng al Crișului Repede, într-un masiv calcaros, între punctele de înălțime Dealul Corbilor (416 m) și La Cruce (430 m). Gura peșterii are vederea, conform părerii lui T. Kormos și conform realității, spre NV și nu spre SSV, cum scrie mai recent M. Bleahu etc. (vezi bibl.). De fapt, este un sistem de culoare cu ramificații care totalizează o lungime de cca. 350 m, întâlnindu-se toate într-o sală mare. În primul rînd paleontologii s-au interesat de depozitele de oase cuaternare foarte bogate ale peșterii, începînd săpături încă pe la mijlocul sec. trecut. E. Themák a exploatat de aici „6000 piese de os“, iar T. Kormos a transportat de aici două vagoane de oase la Institut. de Geologie din Budapesta. Primii cercetători nu și-au dat seama că peștera are și o importanță arheologică. Au cercetat aici, pe rînd, S. J. Petényi și J. Kovács în 1850, L. Milleker în 1856, J. Fridvaldszky în 1857 (biospeologie), E. Themák în 1870, L. Roedinger în 1881 (prima schiță a peșterii), T. Kormos în 1913 și 1915, R. Jeannel și G. Racoviță în 1929 și mulți alții. Dintre aceste cercetări amintim pe cele ale lui T. Kormos, de caracter paleontologic, care a săpat în sala mare a peșterii, la 11 m distanță de la intrare, o secțiune de $7 \times 3,8$ m, adîncită pînă la 2,5 m. Descrierea stratigrafică este confuză și mai mult decît sumară, totuși menționăm afirmația lui Kormos care scria că „în acest loc a dat de mai mult os decît de pămînt“. Acest cercetător a mai săpat în 8 peșteri din zonă (vezi *Vadul Crișului*).

Săpăturile arheologice le-a început M. Roska în 1913. Rezultatele acestei campanii nu au fost publicate. În 1924 M. Roska, împreună cu H. Breuil, reia săpăturile prin patru sonde. Pe terasa din fața peșterii, în cadrul sondajului nr. 1, au fost găsite, după Roska, urmele viețuirii mousteriene. Sub stratul postpaleolitic, avînd urme eneolitice și slave, în stratul paleolitic, lîngă oase de *Ursus spelaeus* și cărbune de lemn, a fost găsită o așchie triunghiulară retușată și un răzuitor mic cordiform, retușat bifacial. Sondajele nr. 2 și 3 au fost adîncite pînă la 4 m. Sondajul nr. 2 a dat trei straturi de cultură, cel mai de sus fiind considerat de către Breuil ca aparținînd probabil aurignacianului. Toate straturile conțin oase de *Ursus spelaeus*, considerate de Roska ca fiind în bună parte „prelucrate“. S-au semnalat și așchii atipice de „cuartit local“ și urme de arsură. Sondajul nr. 3 a dat patru straturi, necorelate cu vreo cultură, neavînd decît „unelte de os“. Sondajul nr. 4, adîncit pînă la 1,50 m, a dat trei straturi, iar cel mai de sus descoperindu-se, pe lîngă „unelte de os“, cărbune de lemn și o așchie atipică de cuarțit. M. Roska conchide că în peșteră au fost descoperite urmele probabile ale locuirii umane din mousterian și aurignacian. Stratigrafia peșterii nu este clarificată nici astăzi, iar cercetările nu le putem considera ca fiind încheiate.

În peșteră s-au descoperit urme osteologice de *Ursus spelaeus* (Breuil, *BSSC*, 2, 1925, nr. 2), *Canis lupus sp.*, *Hyaena spelaea*, *Felis leo spelaea* (Roska, *ErdRep*, p. 140), *Faenus caballus* (Roska, *Dacia*, 1, 1924, p. 309); M. Mottl (*MKFIE*, 29, 1933, nr. 4, p. 195), pe lîngă speciile atestate deja, mai amintește *Ibex (alpinus?)*, *Alopecurus vulpes L.*, *Taxus Meles L.* și *Mustela sp.* T. Jurcsák amintește, mai recent, și urme osteologice de *Felis pardus*, *Cervus Elaphus*, *Rangifer tarandus*, *Capra ibex*, *Rupicapra rupicapra* etc.

E. Themák, în *FK*, 1, 1871, nr. 7, p. 146—150; C. Goos, în *AVSL NF*, 13, 1876, nr. 3, p. 413; B. Pósta, în *ErdMúzEvok*, 1913, p. 36; T. Kormos, în *MKFIE*, (1913), 1914, p. 531, 538—540; O. Kadić, în *B—H*, 2, 1914, nr. 3, p. 138—140; M. Roska, în *Dacia*, 1, 1924, p. 299, 308—310, 311; H. Breuil, în *BSSC*, 2, 1925, nr. 2, p. 208—212; M.

Roska, în *Dacia*, 2, 1925, p. 416; idem, în *BSSC*, 2, 1925, nr. 2, p. 184; idem, în *Osrégészet*, p. 311, 312, 313, 329—330; idem, în *B—H*, 1927, p. 22, 84; E. Racoviță, în *AZEG*, 68, 1929, nr. 2, p. 427—428 (lucrarea ne-a fost inaccesibilă); M. Roska, în *ArchOlt*, 8, 1929, nr. 43—44, p. 349, 350; O. Kadić, în *AMTF*, 2, 1930, nr. 8, p. 6, 7; M. Roska, în *AIGR*, 14, 1931, p. 100, 101, 102, 117, 119, 124, 126; I. Nestor, în 22 *BerRGK*, 1933, p. 13, 18, 19; H. Schroller, în *SiebViert*, 55, 1932, p. 133; idem, în *VorgForsch*, 8, 1933, p. 79; M. Mottl, în *MKFIÉ*, 29, 1933, nr. 4, p. 191, 193—195, 199—243; J. Mallász, în *DolgSzeged*, 9—10, 1934, nr. 1—2, p. 4; O. Kadić, în *MKFIÉ*, 30, 1934, nr. 1, p. 15, 120, 122, 132, 145; E. Patte, în *BSPF*, 1934, p. 383 (lucrarea ne-a fost inaccesibilă); M. Mottl, în *Festschrift zum 60. Geburtstag von Prof. Dr. Embrik Strand*, vol. II, Riga, 1936—1937, p. 80; C. S. Nicolăescu-Plopșor, în *Dacia*, 5—6, 1938, p. 50, 75, 87; N. N. Moroșan, în *AIGR*, 19, 1938, p. 3; M. Roska, în *FolArch*, 1—2, 1939, p. 4, 5; E. Balogh, în *Közl*, 2, 1942, nr. 1, p. 8; M. Roska, în *ErdRep*, p. 140., nr. 276, p. 318, 319; M. Mottl, în *MAFIÉ*, (1943) 1950, nr. 2, p. 467; M. Bitiri, în *SCIV*, 16, 1965, nr. 1, p. 11; idem, în *SCIV*, 16, 1965, nr. 3, p. 433; H. Müller-Karpe, în *Vorgeschichte*, p. 150, 360, pl. 273; L. Roșu, în *RevMuz*, 6, 1969, nr. 5, p. 401; E. Condurachi etc., în *HartaArhRom*, Harta nr. 2; T. Jurcsák etc. în *RepBihor*, p. 8—9, 52, 360; M. Bleahu în *PeșteriRom*, p. 87—88; M. Gábori, în *PalMoyen*, p. 92; B. Jungbert, în *ActaMN*, 14, 1977, p. 8.

52. PEȘTERA, sat, com. Moieciul, jud. Brașov, PEȘTERA MARE, PEȘTERA MICA

Peștera Mare are lungimea de 162 m și este situată într-un masiv de calcar, la o altitudine de cca. 1050 m. Este orientată spre est. (Considerăm necesar de menționat că „peștera din satul Peștera” și „Peștera Mare din satul Peștera” sînt identice; vezi C. S. Nicolăescu-Plopșor, în *Materiale*, 6, 1959, p. 25—31; idem, în *Materiale*, 7, 1961, p. 15—19. Punctul apare în literatură ca fiind cînd pe teritoriul comunei Măgura, cînd pe cel al Moieciului. Vezi Păunescu, *Evoluția*, p. 18, 121 etc.).

Colectivul condus de către C. S. Nicolăescu-Plopșor a efectuat cercetări aici în 1957 și 1958. Grosimea depunerilor variază între 0—1,95 m, fiind mai groasă la intrare. În 1957 s-a săpat o suprafață de 44 m², iar în 1958 32 m². S-a identificat un nivel moustierian final, contemporan cu W1—W2, atestat în 1957 printr-un răzuitor, vîrfuri de mină și așchii, iar în 1958 printr-un vîrf de cuarțit, un bulgăre atipic de silex și 23 de așchii. Fauna este reprezentată prin *Ursus arctos*, *Ursus spelaeus*, *Vulpes vulpes*, *Canis lupus* și *Felis leo*. Peste acest nivel a apărut un strat aurignacian mijlociu de sfîrșit (Păunescu, *Evoluția*, p. 121, scrie de aurignacian inferior), corelat cu W2 și atestat printr-o industrie de lame atipice și grosolan lucrate. În 1958 s-au găsit aici 12 gratoare, două lame, 37 fragmente de lame și 43 de așchii. Față de fauna nivelului moustierian, aici mai apar oase de *Capra sp.*, *Cervus elaphus*, *Cervidae* și rozătoare. În partea superioară a locuirii paleolitice apare cîteva lame microlitice cu muchia teșită și un burin, care amintesc gravetianul final. Un fragment de lamă din silex, în secțiune triunghiulară, cu prelucrare începută a unui peduncul ce s-a rupt, atestă influența swiderianului. De la adîncimea de 0,05—0,55 m au fost culese 427 piese de mandibule de rozătoare, insectivore sau cheiroptere, analiza cărora atestă un climat rece și umed. S-au mai găsit și urme neolitice, hallstattiene, și din secolele III—IV e.n. În secolele XVII—XVIII peștera s-a folosit ca lăcaș de cult. Materialul arheologic și faunistic a ajuns la Muzeul de Istorie din Brașov.

În Peștera Mică din apropiere, în strat cuaternar nederanjat, a fost găsit „un mic rest fosil uman”. D. Nicolăescu-Plopșor în *Actes du VIIe Cgr. Int. Anthr. et d'Ethn.*, vol. III, 1964, Moscova, p. 385, scrie de un fragment de femur de *Homo sapiens fossilis*, găsit în nivel moustierian superior.

E. A. Bielz, în *JSKV*, p. 4, 1884, p. 35—36, nr. 30; idem, în *JSKV*, 5, 1885, p. 37, nr. 30; M. Roska, în *ErdRep*, p. 221, nr. 30, p. 319; Cronica în *SCIV*, 9, 1958, nr. 1, p. 141—142; Cronica, în *Dacia*, 2, 1958, p. 480; Cronica, în *SCIV*, 10, 1959, nr. 1, p. 145; Cronica, în *Dacia*, 3, 1959, p. 587; C. S. Nicolăescu-Plopșor, în *Materiale*, 6, 1959, p. 25—31; Cronica, în *SCIV*, 11, 1960, nr. 1, p. 182; Cronica, în *Dacia*, 4, 1960, p. 577; Fl. Mogoșanu, în *SCIV*, 11, 1960, nr. 1, p. 125; C. S. Nicolăescu-Plopșor, în *IstRom*, p. 13; idem, în *Materiale*, 7, 1961, p. 15—19; idem, în *ArchAustr*, 1962, nr. 31, p. 80; Al. Păunescu, în *Dacia*, 9, 1965, p. 19, 23; C. S. Nicolăescu-Plopșor etc., în *Dacia*, 10, 1966, p. 22—26; Al. Păunescu, în *SCIV*, 17, 1966, nr. 2, p. 312, 322; L. Roșu, în *RevMuz*, 3, 1966, nr. 6, p. 481, 422; idem, în *RevMuz*, 4, 1967, nr. 6,

p. 515; M. Bitiri, în *SCIV*, 20, 1969, nr. 4, p. 516; L. Roşu, în *RevMuz*, 6, 1969, nr. 5, p. 402; Al. Păunescu, în *Evoluția*, p. 18, 121, 232 etc.; L. Roşu, în *Actes du VIIe Cgr. Sc. Préhist. et Protohist.*, Praga, 1966 (1970), p. 266; C. S. Nicolăescu-Plopşor etc., în *Sesiunea de Comunicări Ştiinţ. Muz. Ist.*, Bucureşti, 1964, I, 1970, p. 24; Fl. Moşoşanu, în *PalBanat*, p. 116, 132, 133 (Peştera — Braşov); E. Condurachi etc., în *HartaArhRom*, harta nr. 2; L. Bánesz, în *SlovArch*, 24, 1976, nr. 1, p. 8, 59; M. Brudiu, în *PalMoldovei*, p. 37; M. Bleahu etc., în *PeşteriRom*, p. 37, 38.

PEŞTERA CU APĂ, vezi la Vadul Crişului

PETIŞ, com. Şeica Mare, jud. Sibiu

Se cunoştea în Colecția Liceului Bethlen din Aiud un răzuitor foarte patinat și uzat, de opal, avînd trăsături probabil mousteriene (nr. inv., 1032). Alte date despre această piesă nu cunoaştem.

M. Roska, în *ErdRep*, p. 225—226, nr. 48, p. 318.

53. PETREȘTII DE JOS, com. jud. Cluj, PEȘTERILE BINDER, CĂLAȘTUR, HORNARILOR și PITICĂ. PEȘTERA PRĂBUȘITĂ DIN DEALUL ALB.

Primele săpături arheologice în zonă le-a efectuat E. Orosz în 1897 și 1898, găsind urmele neoliticului, epocii bronzului, „epocii scitice” și romane.

Cu ocazia construirii cabanei din Cheile Turzii, J. Tulogdy a găsit aici un răzuitor din porfir silicizat atribuit mousterianului. Tot el a publicat în 1942 un virf triunghiular mousterian descoperit de către el în *Peștera Călaștur*. Piesa este din cuarț-steatită și provine din depunerile superioare ale peșterii, răvășite de către căutătorii de comori. În *Peștera Hornarilor* s-a descoperit un mixilar de Ursus spelaeus.

Între 1966 și 1972 N. Vlassa a cercetat în zonă cca. 60 de peșteri și încăperi în stîncă, descoperind în cele patru peșteri sus amintite urmele locuirii omenești din mousterian, corelat aici cu W1—W2, neolitic (cultura Lumea Nouă, Petreștii), eneolitic (cultura Coțofeni), epoca bronzului (cultura Wietenberg), Latène dacic în celălalt capăt al Cheilor, și evul mediu. Materialul litic mousterian, din cuarțit local, este atipic și se asociază cu o faună tipică pentru würmianul din Transilvania. Astfel, în *Peștera Binder* au apărut oase de Ursus spelaeus, Cervus elephus, Marmota marmota, Lynx lynx, Capra ibex, Rupicapra rupicapra, Bison priscus, Equus germanicus, Gyps fulvus, Pyrrhocorax graculus și multe altele, în total 20 de specii.

La punctul *Dealul Alb*, în perimetrul unei cariere de albastru părăsite, N. Vlassa a descoperit în 1971 o peșteră prăbușită. În profil, într-o pungă lutoasă, în adîncime de 7 și resp. 9 m, a descoperit două niveluri de cultură paleolitică. Din straturile de cultură au fost culese oase arse, altele eventual sparte intenționat și s-au observat resturile a 3—4 vetre de foc. Într-una din vetrele nivelului inferior au fost descoperite trei „unelte de prund”. S-a exprimat părerea că fauna descoperită se datează din pleistocenul inferior și mijlociu, prin *Elephas antiquus*, *Rhinoceros antiquus* și *Equus stenonis*. În 1977 și 1978 a efectuat aici săpături B. Jungbert, descoperind în sistemul de abriuri prăbușite prin alunecare aceleași două niveluri de cultură, despre care s-a stabilit că ambele sînt paleolitice, dar că ele nu sînt mai vechi de interstadiul R/W, sau începutul lui W. În stratul superior s-a găsit un nucleu epuizat de calcedonie, un răzuitor pe lamă din bazalt și o așchie de silex, ele fiind încadrabile într-un mousterian atipic. Stratul inferior nu a dat materiale litice, doar multe arsuri și faună abundentă: *Spalax* sp., *Marmotta* sp., *Lepus* cf. *europaeus*, *Hyaena spelaea*, *Pantera* sp., *Rhinoceros antiquitatis*, *Megaloceros giganteus*, *Equus germanicus*.

J. E. Nyáradi, în *Cheia Turzii*, Cluj, 1937, p. 132—143; M. Roska, în *ErdRep*, p. 284—285, nr. 3, p. 318; J. Tulogdy, în *Közl*, 2, 1942, nr. 2, p. 3—4; C. S. Nicolăescu-Plopşor, în *Dacia*, 1, 1957, p. 42, 45; Cronică, în *SCIV*, 18, 1967, nr. 3, p. 523; Cronică, în *Dacia*, 11, 1967, p. 358; Cronică, în *SCIV*, 19, 1969, nr. 4, p. 679; Cronică, în *Dacia*, 12, 1968, p. 423; Cronică, în *Dacia*, 16, 1972, p. 334; T. Jurcsák, în *Nymphaea*, 2, 1974, p. 172, 177, 183; N. Vlassa, *Monografia arheologică a Cheilor Turzii*, în curs de elaborare; B. Jungbert, în *Rezultatele săpăturilor arheologice efectuate în Peștera prăbușită de pe Dealul Alb, Petreștii de Jos*, mss.

PIETROASA, com., jud. Bihor, PEȘTERA DIN DEALUL VİRSECI DE LA ~

Peștera se găsește în apropierea Platoului Padiș, în Valea Seacă, afluent pe stînga Văii Galbene, în dreptul depresiunii tectonice Poiana Florilor. În aval, Valea Seacă trece în calcare formînd chei adînci, cu praguri și peșteri încă neex-

plorate. În versantul stîng, la confluența cu Valea Galbenei, la cca. 50 m deasupra albiei, se află *Peștera din Dealul Virseci* sau *Peștera din Curu Dealului*, unde, conform referirii din *RepBihor*, se presupune o locuire neolitică și paleolitică. Aceeași lucrare localizează pe teritoriul acestui sat și P. Zmeilor de la Onceasa, care însă se situează pe teritoriul comunei Budureasa.

T. Jurcsák etc., în *RepBihor*, p. 365.

PITICĂ, PEȘTERA, vezi la Cheile Turzii

PIVNITELI, PEȘTERA, vezi la Vadul Crișului

POCOLA (PUCULA), PEȘTERA, vezi la Vălișoara

PONICOVA (PUNICOVA), PEȘTERA, vezi la Iabalcea

PONOR, com. Pui, jud. Hunedoara, PEȘTERA DE LA ~

La intrarea peșterii, care se găsește în masivul calcaros Piatra Poienii, la o altitudine de 1132 m, M. Roska a efectuat în 1925 săpături arheologice, cu care ocazia a găsit oase de *Ursus spelaeus*, unele cu eventuale urme de spargere intenționată. Roska atrage atenția și asupra unor abri-uri din apropierea peșterii. Pe o terasă cuaternară a Streiului, la punctul Răcurele, au fost găsite în poziția secundară două lame de silex, neîncadrate cultural sau cronologic. Tot atunci, în terasa Vîrfului Coastei, a dat de un gratoar atipic de silex. Mai târziu M. Roska a afirmat că toate aceste unelte provin dintr-o așezare eneolitică.

M. Roska, în *Dacia*, 2, 1925, p. 412—413; I. Gaál, în *PMJH*, 3—4, 1928, p. 61; C. S. Nicolăescu-Plopșor, în *Dacia*, 5—6, 1938, p. 76.

54. PONORICI, cătun, com. Boșorod, jud. Hunedoara, PEȘTERA DIN ~

Din Peștera de la Ponorici a ajuns la Muzeul din Deva mult material ceramic eneolitic. Roska nu amintește de aici descoperiri paleolitice. Fr. Rainer și I. Simionescu știu în peșteră de „unelte mousteriene și mai ales aurignaciene”, iar afirmația i-o atribuie lui Roska (*Publ. Muzeului Deva*, 1925). În 1954 colectivul condus de către C. S. Nicolăescu-Plopșor, cercetînd zona, a vizitat și această peșteră, fără însă să fi efectuat săpături, iar pe o hartă anexată studiului în care a fost publicată periegeza, peștera figurează cu descoperiri din Latène.

Fr. Rainer și I. Simionescu, în *AAR MSS*, 3, 17, 1942, nr. 12, p. 2; M. Roska, în *ErdRep*, p. 228, nr. 66; C. S. Nicolăescu-Plopșor etc., în *SCIV*, 6, 1966, nr. 3—4 p. 394; M. Bleahu etc., în *PeșteriRom*, p. 285—286; Bibliografia veche, vezi la Cioclovina.

POPOVAȚ, PEȘTERA, vezi la Iabalcea

PREVALENI (PRAVĂLENI), com. Vața de Jos, jud. Hunedoara

În punctul Vîrful Cremenii (la C. S. Nicolăescu-Plopșor și L. Roșu: Dîmbul Cremenii sau Cremenii), unde se găsește opal, au fost descoperite în 1927 cîteva piese litice, atribuite de către Roska chelleanului inferior. În *ErdRep*, tot acest material este reconsiderat ca fiind probabil mezolitic, campignian. În 1955, făcînd o periegeză în zonă, C. S. Nicolăescu-Plopșor a găsit în acest punct cîteva așchii de silex prelucrate. În Muzeul școlii din Prevăleni se găsesc doar urme postpaleolitice.

M. Roska, în *ArhOlt*, 8, 1929, nr. 43—44, p. 349; idem, în *AIGR*, 14, 1931, p. 80; idem, în *AIGR*, 14, 1931, p. 101, 102, 115, 123, 125; idem în *Dacia*, 3—4, 1932, p. 23; idem, în *ErdRep*, p. 233, nr. 83, p. 319; C. S. Nicolăescu-Plopșor, în *Dacia*, 1, 1957, p. 42—43; idem, în *Materiale*, 3, 1957, p. 282, 284—285; L. Roșu, în *RevMuz*, 3, 1966, nr. 6, p. 483; idem, în *RevMuz*, 6, 1969, nr. 5, p. 402.

55. RACOVÎȚA, com., jud. Sibiu

La punctul Grădina lui Cărțoiaia, în taluzul drumului, în poziție stratigrafică incertă, I. Paul a găsit în anul 1972 o piesă de silex, descrisă ca fiind un toporaș cioplitor unifacial de tip chopper. Piesa are lustru, patină și urme de rostogolire. I. Paul interpretează descoperirea ca o analogie a presupusului paleolitic inferior din văile Dirjovului, Dîmbovnicului, Mozacului și Argeșului. Piesa se află în Muzeul Brukenthal din Sibiu.

I. Paul, în *FVL*, 16, 1973, nr. 2, p. 21—22; idem, în *SCIV*, 24, 1973, nr. 1, p. 127—129.

56. RACȘA, com. Orașu Nou, jud. Satu Mare

În 1964 între satele Racșa și Racșa Vii, M. Bitiri a descoperit la suprafață unele deseuri de cioplire din opal. Depunerile loessoidale erau complet spălate.

În punctul La Cremene s-au găsit spărturi, bolovănași, așchii de silex. Se pare că a fost aici un loc de aprovizionare cu materie primă. Săpături nu au putut fi efectuate, dar pe baza negativelor de detașare de pe așchii, M. Bitiri a stabilit tehnica de cioplire specifică paleoliticului superior.

M. Bitiri, în *SCIV*, 18, 1967, nr. 4, 640; idem și A. Socolan, în *Marmația*, 1, 1969, p. 6; M. Bitiri, în *SCIV*, 20, 1969, nr. 4, p. 517, 525; idem, în *Materiale*, 9, 1970, p. 37; idem, în *PaŌaș*, p. 58 etc.

57. RACAȘ, com. Dobrești, jud. Bihor, PEȘTERA CUBLEȘ DE LA ~

Peștera Cubleș sau Cugliș este situată pe versantul stîng al văii cu același nume, la o altitudine de 350 m. După „vestibul“ găsim două galerii opuse: cea sudică rectilinie, lungă de 150 m, și cea nordică, lungă de 100 m, care la mijlocul traseului cotește brusc spre sud. Se observă aici mai multe casete săpate, cu originea și destinația necunoscute. Paleontologul T. Jurcsák afirmă că după materialele ajunse în Muzeul din Oradea (unelte de os și oase de *Ursus spelaeus*), pare să fie aici una dintre cele mai importante stațiuni paleolitice din Bihhor, cu un bogat depozit fosilifer pleistocen superior. V. Vogl, în *B—H*, 7, 1920, p. 60—61, pl. 1; T. Jurcsák, în *RepBihor*, p. 370.

58. RĂDAIA, com. Baciul, jud. Cluj.

În anul 1877 A. Koch a găsit într-o groapă din care se exploata nisip mai multe „unelte“ din silex, steatită și gresie neogenică silicizată, împreună cu fragmente de colț de *Elephas primigenius*. Aceste piese au ajuns în Muz. Ist. Trans. Prima dată H. Breuil a descris acest material, amintind un nucleu discoidal cu urme de desprinder, de așchii, o așchie de silex ușor retușată și o așchie ovoidală, parțial retușată, din cuarțit. Uneltele se încadrează în „premousterian sau mousterian“. Mai tîrziu aceste descoperiri se înmulțesc cu piesele colectate din arătură între Rădaia și Nădășel de către J. Tulogdy și atribuite, de către M. Roska, mousterianului. Spre est de gara satului Nădășel, în hotarul satelor Rădaia și Nădășel, calea ferată traversează o movilă tăind-o în două. J. Tulogdy afirmă că aici a fost o așezare mousteriană și că Koch ar fi găsit aici uneltele descrise ca fiind de la Rădaia. Aceste piese au ajuns de asemenea în Muz. Ist. Trans. Din rupturile de mal ale Nădășului provin și oase fosile din eocen și pleistocen (vezi lucrările lui E. Pávay, J. Böch, A. Koch, C. Goos). A. Koch a descoperit aici resturi de colț de *Elephas primigenius*, un dinte molar de *Sus sp.* și o tibie de *Bos sp.* Materialul a ajuns în Colecția Mineralogică și Geologică a Universității din Cluj.

Chiar dacă, într-adevăr, este vorba de o așezare mousteriană în acest loc, nu putem fi de acord cu încadrarea ei de către I. Ferenczi în „R/W și în primul stadiu al glaciațiunii W (circa 120.000 ani)“, în primul rînd pentru că așezarea a rămas necercetată, stratigrafia este și astăzi nedescrisă, uneltele sînt atipice și pentru că un strat mousterian datat în R/W, la noi, nu cunoaștem.

C. Goos, în *AVSL NF*, 13, 1876, nr. 2, p. 10 (extras); A. Koch, în *ErdMúzÉvk*, 1, 1876, nr. 5, p. 127, nr. 77, p. 129, nr. 86; idem, în *ErdMúz*, 4, 1877, nr. 8, p. 132, nr. 6, p. 134, nr. 7; Roska, în *Dacia*, 1, 1924, p. 297, 311, 312; idem, în *Dacia*, 2, 1925, p. 415; idem, în *BSSC*, 2, 1925, nr. 2, p. 184; H. Breuil, în *BSSC*, 2, 1925, p. 195, 196; J. Tulogdy, în *Kolozsvár környékének pleisztocén képződményei*, Cluj Kolozsvár, 1925; M. Roska, în *Osrégészet*, p. 303, 305, 330, 331; idem, în *B—H*, 14—15, 1927, p. 22, 84; idem, în *ArhOlt*, 8, 1929, nr. 43—44, p. 349; idem, în *BSSC*, 4, 1929, nr. 2; idem, în *SzNMEmlkk*, p. M. Roska, în *AIGR*, 14, 1931, p. 100, 101, 102, 116, 118, 123, 125; I. Nestor, în 22, *BerRGK*, 1933, p. 17, 18; H. Schroller, în *SiebViert*, 55, 1932, p. 132; O. Kadić, în *MKFIE*, 30, 1934, nr. 1, p. 14, 16, 119, 121; N. N. Noroșan, în *AIGR*, 19, 1938, p. 3; C. S. Nicolăescu-Plopșor, în *Dacia*, 5—6, 1938, p. 43—50, 73, 84; M. Roska, în *FoLArch*, 1—2, 1939, p. 4, 5; idem, în *ErdRep*, p. 23, nr. 88, p. 318; C. S. Nicolăescu-Plopșor, în *SCIV*, 7, 1956, nr. 1—2, p. 28—29; I. Ferenczi, în *Studia*, 1962, nr. 2, p. 38; L. Roșu, în *RevMuz*, 6, 1969, nr. 5, p. 402; I. Ferenczi etc., în *Ghid-Cluj*, p. 41.

BÉLA JUNGBERT